

Овченко О. В.,

аспірант кафедри судочинства

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВА В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Анотація. В статті аналізується правове становище командитного товариства за законодавством України, досліджується його місце та роль в економіці України.

Автор відзначає, що командитне товариство є перспективною формою ведення підприємницької діяльності, адже, з одного боку, повні учасники без додаткового ризику отримують можливості наростити свій початковий капітал за рахунок внесків вкладників товариства, виключаючи тим самим необхідність залучення цього капіталу. З іншого боку, вкладники отримують можливість отримати прибуток від підприємницької діяльності товариства на достатньо вигідних умовах: без будь-якої участі в управлінні справами командитного товариства.

Акцентується увага на тому, що командитні товариства є оптимальним різновидом організації малого підприємництва, що дозволяє на основі сімейної взаємодовіри приймати в ньому участь навіть тим особам, підприємництво для яких заборонене чи в такому праві вони обмежені.

Поряд з аналізом місця командитного товариства в системі господарських товариств, автором також досліджуються переваги та недоліки даної правової форми. Виявлено ряд недоліків командитного товариства: грошові кошти, включаючи виручку від продажу його майна при ліквідації, у разі припинення товариства у першу чергу розподіляються між вкладниками для повернення їм їх вкладів, а потім між учасниками з повною відповідальністю; неможливість вкладників брати активну участь в діях учасників з повною відповідальністю по управлінню справами командитного товариства; відповідальність повних учасників за зобов'язаннями товариства всім своїм майном.

Автор доводить, що відмова від командитного товариства, яка пропонується в окремих постсоціалістичних країнах, є недоцільною. І неуспішність спроб ліквідувати командитне товариство як окрему правову форму і позитивна динаміка провадження діяльності командитного товариства в державах-членах ЄС є прямими тому підтвердженнями. А відсутність директив, які б мали на меті уніфікувати корпоративне право держав-членів ЄС в частині права товариств осіб, обумовлена не європейським песимізмом щодо майбутнього товариства осіб, а радше різницею у концептуальних підходах до поняття командитного товариства у державах-членах ЄС. Тому виключення товариств осіб із системи підприємницьких товариств в Україні було б необґрунтованим та хибним кроком

Ключові слова: командитне товариство, господарське товариство, корпоративне право, вкладник, учасник, вклад, юридична відповідальність учасника

Постановка проблеми. Питання організаційно-правових форм господарських товариств завжди були предметом уваги науковців. Однак більшість наукових досліджень присвячена

аналізу особливостей корпоративних правовідносин в товариствах капіталу. Станом на 1 січня 2018 року в Україні зареєстровано: акціонерних товариств 14 710, товариств з обмеженою відповідальністю 576 554, повних товариств – 1 344, командитних товариств – 377. Для порівняння на 1 січня 2017 року було зареєстровано: акціонерних товариств – 15 206, товариств з обмеженою відповідальністю 532 401, повних товариств – 1 392, командитних товариств – 384 [1].

Вище наведені статистичні дані відображають: по-перше, колосальний розрив кількості командитних товариств у порівнянні з будь-яким видом товариств капіталу. Значно менша кількість товариств осіб (командитних та повних товариств) у порівнянні з товариствами капіталу притаманна також системам права більшості європейських країн. Разом з тим в загальному обсязі підприємницьких товариств різниця у співвідношенні є не настільки суттєвою; по-друге, зменшення кількості зареєстрованих командитних товариств з кожним роком. Якщо кількість товариств капіталу поступово зростає, що свідчить про певне зростання економіки, покращення інвестиційного клімату в державі загалом, то загальна сукупність командитних товариств навіть зменшується. Причиною такої тенденції складно назвати проблеми в економіці, оскільки статистика зареєстрованих товариств капіталу доводить протилежне. На думку автора, основні проблеми криються в неефективному правовому регулюванні повного товариства та командитного товариства.

Попри наявність численних досліджень повних і командитних товариств, відсутня відповідна реакція законодавця. Тобто неоднозначність регулювання цих товариств не є усунена станом і на сьогодні [2, с. 131].

Стан дослідження. Окремі аспекти командитного товариства як організаційно-правової форми товариств досліджувались в працях В.А. Васильєвої, А.В. Зеліско, А.С. Вара, С. Осадчук, Н.С. Бутрин, Н.Я. Борсук, Д.О. Шадріна, О.Р. Ковалишин, І. Кучеренко та інших. Однак саме проблематиці значенню командитного товариства в Україні значно менше приділялося уваги.

Постановка завдання. Тому мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати значення командитного товариства в економіці України, виявити його переваги та недоліки як виду господарських товариств.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-правова форма повного та командитного товариства дозволяє гранично спростити структуру управління організацією, підвищує привабливість юридичної особи при вступі в операції, пов'язані з кредитом, а також створює юридичній особі імідж «прозорої» і добросовісної компанії, що, звичайно ж, є плюсом у підприємницькій діяльності [3, с. 166].

В літературі відзначається, що це товариство стоїть на вищому ступені розвитку, оскільки в ньому присутні всі необхідні риси, в яких можна побачити піднесення на вищий рівень у порівнянні з іншими видами товариств. А саме: повні учасники без додаткового ризику набувають можливості збільшити свій початковий капітал за рахунок внесків вкладників товариства, виключаючи тим самим необхідність залучення цього капіталу, з одного боку (шляхом укладення договорів позики, отримання кредиту й ін.). З іншого боку, у вкладників виникає можливість отримання прибутку від підприємницької діяльності товариства на досить вигідних умовах: без участі в управлінні його справами і ризиком втрати тільки свого внеску в товариство [4, с. 112].

Н.Я. Борсук виділяє такі переваги командитного товариства: відсутність вимоги до розміру та порядку формування статутного капіталу, здійснення діяльності на підставі засновницького договору, обмеження відповідальності вкладників вкладом у майні товариства [5, с. 80]. Переваги командитного товариства зводяться до наступного: 1) простота створення; 2) максимальна гнучкість; 3) особистий контроль над справами товариства [6, с. 214].

Командитне товариство є досить перспективною формою ведення підприємницької діяльності, адже, з одного боку, повні учасники без додаткового ризику отримують можливості наростити свій початковий капітал за рахунок внесків вкладників товариства, виключаючи тим самим необхідність залучення цього капіталу. З іншого боку, вкладники отримують можливість отримати прибуток від підприємницької діяльності товариства на достатньо вигідних умовах: без будь-якої участі в управлінні справами командитного товариства і відповідно без ризику втрати певного власного майна, окрім внеску в товариство [7, с. 191].

На думку І.М. Кучеренко, з розвитком підприємницьких відносин... розширюватимуться види діяльності, які матимуть право здійснювати тільки повні та командитні товариства [8, с. 36]. Однак на фоні широкого розповсюдження окремих господарських товариств (наприклад, акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю) командитні товариства є не досить поширеними, хоча вони є оптимальним різновидом організації малого підприємництва, що дозволяє на основі взаємодовіри брати в ньому участь навіть тим особам, підприємництво для яких заборонене чи які в такому праві обмежені [9, с. 113].

Поряд з тим правове регулювання відповідної правової форми потребує суттєвого удосконалення, оскільки більшість норм, що стосуються командитного товариства залишаються незмінними від моменту прийняття першої редакції закону, яким регулюється правове становище командитного товариства.

Командитні товариства є оптимальним різновидом організації малого підприємництва, що дозволяє на основі сімейної взаємодовіри приймати в ньому участь навіть тим особам, підприємництво для яких заборонене чи в такому праві вони обмежені. Його перспективність зумовлена тим, що повні учасники без додаткового ризику набувають можливості збільшити свій початковий капітал за рахунок внесків вкладників товариства, виключаючи тим самим необхідність залучення цього капіталу зі сторони (шляхом укладення договорів займу, отримання кредиту та ін.) З іншого боку, у вкладників виникає можливість отримання прибутку від підприємницької діяльності товари-

ства на досить вигідних умовах: без участі у керуванні його справами [10, с. 113].

Причиною недостатнього використання правової форми повного та командитного товариства є також відсутність комплексного регулювання такого виду господарських товариств законодавством, яке повинно містити опрацьовані, продумані, скоординовані, розраховані на довгострокове застосування норми. На сьогодні підвищена відповідальність засновників за результати діяльності підприємства практично не врівноважується ніякими перевагами. Підприємства обирають цю організаційно-правову форму хіба-що тоді, коли цього вимагає законодавство [11].

Однак в літературі міститься і критика існування командитного товариства. Зокрема, зазначаються наступні недоліки КТ: грошові кошти, включаючи виручку від продажу його майна при ліквідації, у разі припинення товариства у першу чергу розподіляються між вкладниками для повернення їм їх вкладів, а потім між учасниками з повною відповідальністю; неможливість вкладників брати активну участь в діях учасників з повною відповідальністю по управлінню справами командитного товариства; відповідальність повних учасників за зобов'язаннями товариства всім своїм майном [5, с. 81].

Хоча згаданим автором вказані характеристики визначаються як недоліки, слід відзначити, що це є невід'ємними особливостями командитного товариства, фактично його визначальними ознаками, що диференціюють його з-поміж інших господарських товариств. На нашу думку, навряд чи можна віднести перелічені особливості до недоліків. Адже необмежена відповідальність учасників з повною відповідальністю радше перевага з точки зору кредиторів ніж недолік. Так само пріоритетність задоволення вимог вкладників товариства у разі його припинення є чи не найбільш вагомою перевагою для вкладників, яка забезпечує їм впевненість, що кошти вкладені в розвиток підприємницької діяльності будуть повернуті. Крім того, завдяки даному принципу мінімізується можливість повних учасників зловживати своїми правами, в тому числі доведенням до фіктивного банкрутства товариства.

У зв'язку з цим, до прикладу, в Білорусі був підготовлений законопроект, яким пропонується виключити відповідні правові форми товариств з ЦК України. Справа в тому, що командитне товариство в сусідній країні є зовсім не затребуваним. В Білорусії на 30 серпня 2010 року в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та індивідуальних підприємців значилося 104530 комерційних організацій. Серед них унітарних підприємств – 52606, ТОВ – 34098, товариств з додатковою відповідальністю – 9540, закритих акціонерних товариств – 2212, відкритих акціонерних товариств – 1959 селянських (фермерських) господарств – 2793, виробничих кооперативів – 1318, повних товариств – 1, командитних товариств – лише 3 [12, с. 54].

Таким чином, незважаючи на рівноцінне правове регулювання на рівні з товариствами капіталу, командитне товариство, так само як і повне товариство, не відіграє жодної економічно вагомої ролі в економіці Білорусії. Тому з огляду на їх незатребуваність (за інформацією Міністерства юстиції Республіки Білорусь станом на січень 2018 року створено 1 повне товариство і 2 командитних) пропонується виключити дані організаційно-правові форми з числа підприємницьких юридичних осіб [13]. Однак законопроект так і не був реалізований.

На думку А.С. Вари, для того, щоб повні та командитні товариства зайняли гідне місце серед інших видів господарських товариств, насамперед потрібно, щоб законодавство було стабільним, чітко визначало їх умови організації та діяльності. Необхідно, щоб норми діяли тривали час, бо, як уже зазначалося, у таких товариствах має місце повна необмежена відповідальність, яка базується на економічній та правовій стабільності. Тобто потрібні гарантії збереження законодавчих умов, розраховуючи на які, створювалися б повні товариства, а також гарантії захисту від зловживань місцевих органів влади своїм становищем [11].

Хотілося б висловити критичні зауваження до висловленої думки. З одного боку погоджуємось з тезою автора про те, що нестабільність корпоративного законодавства до певної міри перешкоджає належному правовому регулюванню корпоративних правовідносин, не мотивує іноземних інвесторів до капіталовкладень в Україні та розвитку підприємництва. Хоча динамічність змін в праві притаманно усім без виключення правовим системам, а особливо країнам постсоціалістичного правового простору. Однак в аспекті правового регулювання командитних товариств усе навпаки. Від самого початку формування правової основи функціонування командитних товариств з прийняттям Закону України «Про господарські товариства» у 1991 році і по сьогодні змін майже не було. А ті, які й мали місце, не відіграли суттєвого значення. Тож нестабільність правового регулювання не є притаманною командитним товариствам та не становить певного ризику для існуючих КТ. Радше навпаки, правова основа товариств осіб повинна відповідати сучасним умовам та викликам задовольняти потреби нових галузей підприємництва, що швидко розвиваються.

Незважаючи на наявність і ряд критичних зауважень щодо існування командитного товариства, вважаємо останнє має значну перспективу для розвитку економіки країни, та перш за все малого і середнього класу. Підтримуємо висловлену в фаховій літературі точку зору про те, що пропонується в окремих постсоціалістичних країнах відмова від командитного товариства є недоцільною. І неуспішність спроб ліквідувати командитне товариство як окрему правову форму і позитивна динаміка провадження діяльності командитного товариства в державах-членах ЄС є прямими тому підтвердженнями. А відсутність директив, які б мали на меті уніфікувати корпоративне право держав-членів ЄС в частині права товариств осіб, обумовлена не європейським песимізмом щодо майбутнього товариства осіб, а радше різницею у концептуальних підходах до поняття командитного товариства у державах-членах ЄС. Тому виключення товариств осіб із системи підприємницьких товариств в Україні було б необґрунтованим та хибним кроком [14, с. 102].

Висновки. Перевагами командитного товариства є: 1) простота створення; 2) відсутність вимоги до розміру та порядку формування статутного капіталу; 3) високий рівень диспозитивності регулювання корпоративних відносин між учасниками; 4) особистий контроль над справами товариства; 5) обмеження відповідальності вкладників вкладом у майні товариства.

До недоліків слід віднести: 1) неефективне правове регулювання; 2) неможливість залічення значного обсягів фінансування через існуючі обмеження; 3) відсутність переваг в оподаткуванні у порівнянні з товариствами капіталу.

Література:

1. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpyou/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/arh_ks_opfg_21.htm
2. Анатійчук В. В. Повні та командитні товариства: особливості правового регулювання в Україні та європейських державах. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2021. Вип. 55. С. 130-142.
3. Соколовська Ю. В. Учасники підприємницьких товариств як суб'єкти цивільно-правової відповідальності у корпоративних відносинах. Івано-Франківськ, 2019, 198 с.
4. Цивільний кодекс України: Коментар. 2-е вид. / Під заг. ред. Є. О. Харитонова. Х.: Одиссей, 2004. Т. 1. С. 189-200.
5. Борсук Н. Я., Шадріна Д. О. Порівняння правового статусу командитного товариства за законодавством України та Польщі. *Сучасні погляди на реформування законодавства. Матеріали II науково-практичної конференції* (м. Вінниця, 23-24 жовтня 2020 р.). Херсон, 2020. 152 с.
6. Melburn E. Laundry, The GmbH & Co. Kommanditgesellschaft: German Partnership Vehicle For Joint Ventures, *The Business Lawyer*, Vol. 23, No. 1 (November 1967), pp. 213-229.
7. Цивільний кодекс України: Коментар. 2-е вид. За заг. ред. Є. О. Харитонова. Х.: Одиссей, 2004. Т. 1. С. 189-200.
8. Кучеренко І. Повні і командні товариства. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 7. С. 36-39.
9. Бутрин Н. С. Діяльність командитного товариства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 93-99.
10. Осадчук С. Правовий статус учасників-вкладників (командитистів). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 2. С. 113-116.
11. Вара А. С. Проблеми правового регулювання діяльності повних та командитних товариств, 2014. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/>
12. Вартаган А. М. Правове положення производственных кооперативов в Республике Беларусь. Монография. Гродно. 2011. 224 с.
13. Профессионально об актуальном: Проект Закона Республики Беларусь «Об изменении кодексов»: обзор основных изменений в главу 4 Гражданского кодекса / URL: <http://pravo.by/novosti/novosti-pravo-by/2019/january/32159>
14. Ковалишин О. Р. Товариства осіб в країнах Східної Європи (на основі статистичних даних). *Підприємництво, господарство і право*. № 2. 2020. С. 98-104.

Ovchenko O. The role and place of commandite partnership in the system of business entities

Summary. The article analyzes the legal status of a commandite (limited) partnership under the legislation of Ukraine, examines its place and role in the economy of Ukraine.

The author notes that a limited partnership is a promising form of entrepreneurial activity, because, on the one hand, full members without additional risk get the opportunity to increase their initial capital at the expense of contributions from the partnership's investors, thereby eliminating the need to attract this capital. On the other hand, investors get the opportunity to profit from the company's entrepreneurial activities on fairly favorable terms: without any participation in the management of the affairs of the limited partnership.

Attention is focused on the fact that limited partnerships are the optimal type of small business organization, which allows, on the basis of family mutual trust, even those persons for whom entrepreneurship is prohibited or whose right is limited to take part in it.

Along with the analysis of the place of the limited partnership in the system of business partnerships, the author also examines the advantages and disadvantages of this legal

form. A number of shortcomings of a limited partnership have been identified: funds, including proceeds from the sale of its property upon liquidation, in the event of termination of the partnership are first distributed among depositors to return their contributions, and then among shareholders with full responsibility; impossibility of depositors to take an active part in the actions of shareholders with full responsibility for managing the affairs of the limited partnership; liability of full members for the company's obligations with all their property.

The author proves that the rejection of the limited partnership, which is proposed in some post-socialist countries, is impractical. And the failure of attempts to liquidate the limited partnership as a separate legal form and the positive

dynamics of the activity of the limited partnership in the EU member states are direct confirmations of this. And the lack of directives aimed at unifying the corporate law of the EU member states in the part of the law of partnerships is not due to European pessimism about the future of partnerships, but rather to the difference in conceptual approaches to the concept of a limited partnership in the EU member states.

Therefore, the author makes a conclusion, that the exclusion of partnerships from the system of business partnerships in Ukraine would be an unfounded and wrong step.

Key words: commandite partnership, business legal entity, corporate law, depositor, shareholder, contribution, shareholder's responsibility.